

“VII. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI” SONUÇ BİLDİRGESİ

“VII. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı”, Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Engelsiz SDÜ Birimi işbirliğinde 04-05 Nisan 2013 tarihlerinde Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya 90 üniversite, Yükseköğretim Kurulu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşlarından Eğitim-Öğretim Grubuna 37, Bilişim Teknolojileri Grubuna 27, Ulaşılabilirlik Grubuna 29, Teşkilatlanma Grubuna 25, Engelli Farkındalığı Grubuna 44 ve Sosyal Destek Grubuna 32 olmak üzere toplam 194 kişi katılmıştır. Ayrıca ortopedik ve görme engellilere destek vermek üzere yeteri kadar refakatçi öğrenciler görevlendirilmiş, açılış konuşmalarını ve konferansı büyük bir dinleyici kitlesi takip etmiştir. Böylece çalıştaya farklı üniversitelerden katılanların birbirleriyle tanışmalarına ve iletişim kurmalarına imkân sağlanmıştır.

Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Hasan İbicioğlu, çalıştaya konuşmacı olarak katılan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Sayın Dr. Aylin Çiftçi ve YÖK Engelli Öğrenciler Kom. Üyesi Doç. Dr. Hakan Sarı’yı makamında ayrı ayrı kabul ederek engelliler konusunda görüş alışverişinde bulunmuş, her iki konuk da SDÜ’nün son yıllarda engelsiz kampüs konusunda oldukça önemli mesafeler aldığını vurgulamışlardır.

Çalıştayı ilk günü sabah, Türk Halk Müziği dinletisinin ardından yapılan Açılış Konuşmalarında Isparta Valisi Sayın Memduh Oğuz, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Aylin Çiftçi, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. M. Numan Tamer, SDÜ Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkez Müdürü ve Engelsiz SDÜ Birim Koordinatörü Yrd. Doç. Dr. Yusuf Açık, engelliliğin değişik boyutları üzerinde durmuşlardır. Aynı gün öğleden sonra grup müzakereleri gerçekleştirilmiş; akşam ise Barıda otelde konuklara üniversite öğrencilerimizin icra ettiği müzik eşliğinde gala yemeği verilmiştir.

Çalıştayı ikinci gününde YÖK Engelli Öğrenciler Komisyon Üyesi Sayın Doç. Dr. Hakan Sarı, “Ülkemizde Yeni ve Çağdaş Özel Eğitim Politikaları Işığında Yeniden Yapılanma” konusunda bir konferans vermiştir. Sarı, konuşmalarında 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılında ülkemizdeki üniversitelerde bulunan engelli öğrenci sayıları hakkında şu bilgiyi vermiştir: **Görme Engelliler: 2106, İşitme Engelliler: 626, Fiziksel Engelliler: 1793, Dil ve Konuşma Problemliler: 297, Dikkat Eksikliği (Hiperaktif): 252, Psikolojik Problemliler: 1056, Zihinsel Engelliler: 51, Öğrenme Güçlüğü: 217, Kronik Sağlık Sorunları: 847, Asperger veya Yüksek Fonksiyonlu Otistik Bireyler: 10, Geçici Yetersizlikleri Olanlar: 153, Diğer: 271.**

Öğleden sonraki grup müzakerelerinin sunulmasında farklı tespit ve öneriler tartışılmıştır.

1. KATILIMCI ÜNİVERSİTELER

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Adıyaman Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ahi Evran Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Amasya Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Bursa Teknik Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Erzincan Üniversitesi, Ege

Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Hitit Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Kafkas Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Mevlana Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Namık Kemal Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Nevşehir Üniversitesi, Ordu Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Sinop Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Şifa Üniversitesi, Tunceli Üniversitesi, Ufuk Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Zirve Üniversitesi.

2. DAVETLİ KATILIMCILAR

Yükseköğretim Kurulu

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Isparta Milli Eğitim Müdürlüğü

3. DİĞER KATILIMCILAR

Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü

Eğitimde Görme Engelliler Derneği (EGED)

Düşünce Eğitim Başarı ve İletişim Derneği (DEBİDER)

Gelendost Engelsiz Yaşam Derneği

4. ‘ÇALIŞMA GRUPLARI’NDAN ORTAYA ÇIKAN DEĞERLENDİRMELER VE ÖNERİLER

1. Grup: Eğitim-Öğretim

- 2009 yılında YÖK nezdinde alınan kararlar doğrultusunda muafiyet uygulaması sonlandırılarak, “engelli öğrencilerin başvuruları halinde öğrenciye varsa başvurdukları dersin eşdeğerinin verilmesinin sağlanmasına, bunun sağlanamaması durumunda ise ders programının bu konuda gelişen program ve teknik kullanılarak öğrenciye uyarlanmasına karar verilmiştir” ibaresi toplantı esnasında gündeme gelmiştir. Hâlâ muafiyet uygulayan üniversitelerin uyarılma yapmaları için ivedilikle ekip çalışmalarına başlamaları sağlanmalı, engelli öğrenciler için kolaylık sağlayıcı tutum, davranış ve uygulamalardan vaz geçilmelidir.

- Üniversitede eğitim gören engelli öğrencilerin eğitim hakkına erişebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalı; evrensel tasarım ilkesinin sadece fiziksel şartlar için değil aynı zamanda ders materyallerinin ders çizelgelerinde, sınavlarda uygulanması sağlanmalıdır. Bu konu, ulusal, uluslararası yasalarda da belirtildiği üzere temel bir insan hakkının yaşam boyu hayata geçirilmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Ancak Türkiye yükseköğretiminde yükseköğretim ombudsmanlığının kurulması ve sağlıklı işletilmesiyle engellilerde uygulanan bazı yanlış anlamalara sebep veren eksiklikler giderilmelidir.
- Üniversitelerde hem ilgili alanlarda branş çalışmaları yapılmalı, hem de ders veren öğretim elemanlarının dışında evrensel tasarım ilkeleri konularında uzmanlaşmış öğretim elemanı sistemi kurulmalıdır. Bütün bunlar yapılırken üniversite yerleşkesi içinde akademik ve idari personelden öğrenciye kadar tüm paydaşlar engellilik konularında eğitime tabi tutulmalıdır. Ön lisanstan doktora sonrası çalışmalara kadar bazı önemli bilgiler uzaktan eğitim sertifikası gibi yollar da kullanılarak temin edilmelidir. Türkiye’de başta Anadolu Üniversitesi’nin uzaktan yükseköğretim programı, yurtdışındaki bazı üniversitelerin Türkiye’de yapılacak bazı uygulamaları destekleyecek çalışmalarından da yararlanılmalıdır.
- Eğitim-öğretim araç ve gereçlerindeki yeni gelişmeler takip edilmeli; günün şartlarına uygun kalite ve sayıdaki araç gereç ve malzemeler alınmalıdır.
- Engelli öğrencilerin, yerleştikleri yükseköğretim programlarına kayıt yaptırıp oradan mezun oluncaya kadar kendileri ile ilgili anketlere katılmaları sağlanmalı ve dosyaları muhafaza edilmelidir.
- 25.08.2011 tarihli YÖK Genel Kurul toplantısında alınan kararlar çerçevesinde, engelli öğrenciler için özel sınav yapma kuralları ve uygulamaları hukuki mevzuat içerisinde olmak kaydıyla yazılı, görsel ve işitsel olarak yapılmalıdır. Derslerin niteliğine göre bireysel düzenleme talepleri alınmalı; öğretim elemanları, öğrenciler ve engelli birim yetkilileri ortak çalışmalıdır.
- Farklı Üniversitelerdeki ders araç ve gereçleri hazırlanırken tecrübeli kişi, kurum ve kuruluşlardan yararlanılmalıdır. Eğitim, öğretim amaçlı satın alınan yabancı kaynaklar, varsa kopyaları ile birlikte temin edilmeli; Türkçe olarak hazırlanan dokümanlarda da benzeri uygulamalar yapılmalıdır. Ar-ge çalışmalarına ağırlık verilerek erişilebilir araç ve gereçlerin üretimi için çalışmalar başlatılmalıdır.
- Engellilerin eğitiminde göz önüne alınması gereken durumlarla ilgili üniversite yöneticileri, akademik ve idari personele yönelik bir kılavuz kitap hazırlanmalıdır.
- Başta “VIII. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” olmak üzere bundan sonraki yapılacak faaliyetlerde; bildiri, poster ve vaka sunumları ayrı ayrı yapılacak derecede düzenlemelere yer verilmelidir. Böylece bir yandan çalıştay için ilgili ve farklı hazırlıkların derlenmesi ve üyelere kayıt sırasında CD verilmesi mümkün olmaktadır. Diğer yandan da çalıştaya katılacak kişilerin kısa zamanda kendi üniversitesindeki sorunlarının çözümüne katkı sağlanmış olacaktır.

2. Grup: Bilişim Teknolojileri

- Teknolojik ulaşılabilirliğin tüm üniversiteler için standardizasyonu sağlanmalı ve çıkarılan her kitap e-kitap formatında olmalıdır.
- Türkiye genelinde ses deposu geliştirilmelidir.
- Milli Eğitim Bakanlığında uygulanan FATİH Projesi ile üniversitelerdeki eğitim-öğretim entegrasyonu sağlanmalıdır.
- Basit ya da gelişmiş navigasyon sistemi oluşturulmalıdır.
- Üniversitelerin kendi bünyelerindeki mühendislik fakültelerinde yazılım geliştirmesi özendirilmelidir.

- Öğretim elemanlarına ulaşılabilir ders notu hazırlama eğitimi verilmelidir.
- Üniversite içi ve yurtlarda ikaz lambaları, asansörlerde sesli bildirim, tekerlekli sandalyeli öğrenciler için daha alçak yerlere yerleştirilen düğmeler, kabartma yazılı derslikler, kabartmalı haritalar vb. sağlanmalıdır. Dolayısıyla kısaca engelliliğe multidisipliner çalışma ile bir bütün olarak bakılabilmeli ve yüksek öğretim içindeki tüm ihtiyaçlar karşılanabilmelidir.

3. Grup: Ulaşılabilirlik

- TS9111 standartlarının olmasına rağmen uygulama alanında belli ölçütler bulunmamaktadır. Bu konuda çalışmalar yapıp YÖK'e sunulmalıdır.
- Engelliler ile ilgili birimler ortak hareket etmeli ve insanlığa yapılan her türden yatırım maddi ölçütlerle değerlendirilmemelidir.
- Üniversitelerdeki kampüs planları ve bina projeleri ulaşılabilirlik alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından yapılmalıdır. Mevcut üniversiteler, kamu binaları ve çevreleri denetlenmeli, onarım ve uyarılama sağlanamıyorsa yasal düzenlemeler yapıp sürecin kısaltılması sağlanmalıdır.
- Binaların performans değerlendirmesinin yapılması konusunda çevre ve şehircilik il müdürlükleri, özel yapı denetim kuruluşları ve benzerlerinin binaları denetlerken engelliler için kullanışlı bir halde olmasına dikkat ederek bakanlığın onayına sunulmalıdır.
- Herkes için ulaşılabilirlik sağlanmalı, engelli-engelsiz diye pozitif ayırım yapılmamalıdır.
- Planlama, tasarım ve uygulama odaklı bölümlerde 'evrensel tasarım' eğitimi zorunlu hale getirilmelidir.
- Ulaşılabilirlik uygulama çalışmalarının son yıllarda öne çıkmasıyla birlikte taleplerin artışıyla fiyatlar yükselmiştir. Bundan dolayı da üniversitelerde ulaşılabilirlik adına yeterli bütçe ayrılmalıdır.
- Ülke bazında gereken farkındalığın oluşturulabilmesi için gerekli reklam ve bilgilendirme konusunda çalışmalar arttırılmalıdır.
- Hemen hemen her konuda yasal düzenlemeler olmasına rağmen bunların uygulamaya geçilmemesinin nedenleri araştırılmalı ve tıkanma noktaları belirlenip çözüme gidilmelidir.
- Her konuda birimlerin ve engelli öğrencilerin görüşleri alınmalıdır.
- Ödenekler kısıtlı olduğundan üniversite dışındaki birimler; Bilimsel Araştırma Projeleri, Merkezi Hükümet Desteği, TÜBİTAK, Avrupa Birliği Projeleri ve Altyapı Projeleri vb. gibi alternatif kaynaklar bulmalıdır. Ayrıca YÖK, birimlerden projeler beklemeli ve gelen projelere de bütçe tahsisi sağlanması konusunda takipçi olmalıdır.

4. Grup: Teşkilatlanma

- YÖK'te Engelliler Koordinatörlüğü kurulmalıdır.
- Birim bünyesinde konu ile ilgili en az bir uzman ve yeteri kadar elemanın (kısmi zamanlı çalışan öğrenciler de dâhil) istihdam edilmeli ve bu personel ilk kayıttan itibaren engelli öğrencilerle iletişim içinde olmalıdır.
- Engelli öğrencilere kayıta oryantasyon yapılmalıdır.
- Üniversitelerde yapılan toplantılara YÖK temsilcileri de iştirak etmelidir.
- Üniversite birimlerindeki görevliler özel eğitimle ilgili kurs almalıdırlar.
- Engelli öğrencilerin temsilcisi seçilmeli ve Birim Yönetim Kuruluna alınmalıdır.
- Birim koordinatörü ders yükünden muaf olmalıdır.

- YÖK yönetmeliğinde bazı değişikliklere gidilip engelli öğrenci temsilcilerinin öğrenci konseylerinde yer alması sağlanmalıdır.
- Üniversite engelli birimlerinde işaret dili bilen personel ya da çalışan bulunmalıdır. Öngörülen rehberlik hizmetlerinden her engelli öğrenci rahatça ve çekinmeden faydalanabilmelidir.

5. Grup: Engelli Farkındalığı

- Üniversitelerde konulacak “Farkındalık Dersi” sadece öğrencilere yönelik değil akademik ve idari personele de verilmelidir.
- Engel türlerine ve engelliğe yönelik kamu spotlarının oluşturularak toplumun engellilik konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Engelli farkındalığının sağlanmasında fizikî şartların da iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Engelli farkındalığına birey, aile ve toplum bazında bakılmalı. Bu bağlamda kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içinde üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidirler.
- Engellilerle ilgili ortak bir terminolojinin benimsenmesi ve kullanılması farkındalık sorununun aşılmasında büyük önem taşımaktadır. Engelliliğin ne olduğu topluma doğru bir biçimde anlatılmalı, bireylerde ve toplumda pozitif anlamda zihniyet değişikliğinin meydana gelmesi sağlanmalıdır.
- Engellilere yönelik masal, hikâye kitapları, görsel materyaller oluşturulması desteklenmelidir. Engelli çizgi film kahramanları ile toplumun engelli farkındalığı yükseltilmelidir. Bu sürece üniversiteler destek olmalıdır.
- İşitme engellilere yönelik üniversitelerde yapılan çalışmaların artırılması ve ortak bir işaret dili oluşturulması ihtiyacı bulunmaktadır. Üniversitelere işaret dili tercümanı alınması gerekmektedir.
- Engellilerle ilgili çalışma ve projelerde istismardan kaçınılmalıdır. Dolayısıyla hem engelliler istismar edilmemeli hem de engelliler engelliliklerini istismar etmemelilerdir.

6. Grup: Sosyal Destek

- Burs döneminde e-mail yoluyla yapılan bilgilendirmeler yetersiz kaldığından buna ek olarak Engelli Öğrenci Temsilcileriyle irtibata geçilmelidir.
- Üniversite Kredi Yurtlar Kurumu yurtları engelli öğrencilerin ulaşabilirliğine uygun değilse engelli öğrencilerin kaldığı özel yurt giderleri üniversite tarafından karşılanmalıdır.
- Yeni yapılan yurt binaları engelli öğrenciler için uygun olmalı mevcut yurt binaları ise uygun hale getirilmelidir. Odaların ulaşılabilirliği önemli olduğundan odaların giriş katta olması, girişlerde rampa olması, tuvalet ve banyoların engelli öğrencilerin kullanabileceği düzeyde olması büyük önem taşımaktadır.
- Kütüphaneler ve çalışma odaları diğer öğrencilerden de izole edilmeyecek şekilde engelli öğrencilerin kullanımına uygun hale getirilmelidir.
- Engelli öğrencilere refakatçi sağlamak yerine onların kendi kendilerine yetebilecekleri, potansiyellerini son noktaya kadar kullanabilecekleri uygun ortamlar sağlanmalıdır. Farklı engel grupları arasındaki yardımlaşma ve dayanışma teşvik edilmelidir.
- Engelli öğrenci birimlerinde eğitim fakültesinin özel eğitim bölümündeki ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin fizyoterapi ve rehabilitasyon, spor bilimleri gibi bölümlerindeki akademisyenlerin yer almasının son derece önemli olduğu vurgulanmıştır.

- Öğretim görevlilerine o bölümde okuyan engelli öğrencilerle ilgili daha önceden bilgi verilmeli; hem akademik personel hem de eski öğrenciler yeni kayıt olan engelli öğrencilerle bir araya getirilip tanışma ve kaynaşma imkânı sunulmalıdır.
- Engelli öğrencilerin yeteneklerine göre kısmi zamanlı çalışma bursu verilip, sorumluluk alarak topluma dâhil olmaları sağlanmalıdır.
- Üniversiteye yeni başlayan engelli öğrencileri üniversitede okuyan engelli öğrencilerle buluşturmak için ‘akran danışmanlığı’ hizmeti verilmeli, engelli öğrenci birimini tanıtıcı yazılı broşürler dağıtılmalı, aynı zamanda engelli öğrenci aileleriyle bir araya gelinip onlar da bilgilendirilmelidir.
- Engelli öğrencilerin ilgi ve becerileri dâhilinde yapılacak sportif ve sanatsal faaliyetlerle üniversitedeki engelli öğrencilerin bir araya gelmeleri sağlanarak deneyimlerini konuşmaları, sorunlara birlikte çözüm üretmeleri sağlanmalıdır. Bu da ancak grup çalışmalarını yönetebilecek, sürdürebilecek ve gerekli donanıma sahip akademisyenlerle sağlanabilir. Sosyal faaliyetler kapsamında engelli öğrencilerin kendi yeteneklerine uygun kulüplere katılmaları teşvik edilip sosyalleşmeleri sağlanmalıdır.
- Engelli kadroları ile kamuya giriş yapan kişilerin engelli birimine sevk ve idaresi sağlanarak o alanda çalışması, hizmet vermesi ve aynı zamanda engelli birimlerinde çalışacak kişilerin stabil olarak engelli birimlerinde tutularak uzmanlaştırılması sağlanmalıdır.

5. ÇALIŞTAY SONUCU

1. SDÜ “**VII. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı**”nın başarılı geçtiği, toplumsal dinamikler içinde engelliliğin “**dışlanmışlık**” olarak algılanmaması, kurumların engellilik politikalarını belirlerken “**kaynaştırma ve birlikte olma**” kavramlarını öne çıkararak politikalar üretmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2. 2014 yılında icra edilecek “**VIII. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı**”nın, yapılan oylama sonucu Erzurum Atatürk Üniversitesi tarafından üstlenmesine karar verilmiştir.

3. Çalıştayın sonuç bildirgesi, en kısa zamanda “Engelsiz SDÜ Birimi (engelsiz.sdu.edu.tr)” ile “Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezi (enmer.sdu.edu.tr)”nin web sitelerine yerleştirilecek ve başta tüm katılımcı üniversite rektörlükleri olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara iletilecektir.

ÇALIŞTAY YÜRÜTME KURULU VE KOMİSYON ADINA

Prof. Dr. M. Numan TAMER Prof. Dr. Hüseyin AKYILDIZ Yrd. Doç. Dr. Yusuf AÇIKEL

SDÜ Rektör Yardımcısı SDÜ Rektör Yardımcısı ENMER Md. ve Birim Koord.